

otroško glavo, v katero se je leto in dan komaj kaj vbilo naj potrebnějšíh molitvic. To pa je vendar vse drugače. Otrok se mora naj pred navaditi, da z duhom dela. Učenec bolj in bolj prav in na vse strani ogleduje vse reči, ki so okoli njega. S tem si pridobiva pravih zaumenov, in po teh pravih razsodkov, in zbujajo se mu speča duša. Zanimiva ga vse, kar vidi, vse opazuje in o vsaki reči hoče pravo vediti. Vadi se prav misliti in s tem tudi prav čutiti. Ako otrok dobiva prave zaumene o razmeri do svojih staršev in učiteljev, do svojih prednikov, do svojega bližnjega, do narave in do stvarnika, vrašča se mu prvi čut do poštenja, npravnosti in pobožnosti, in če mladina tak dobiček prinese iz šole v življenje, pričakuje se od nje gotovo več, kakor bi znala le mehanično brati, nekoliko pisati in kaj iz glave blebetati. Za to, da se mali učenec uči prav misliti, pa mu pri začetku ni treba knjig. Učitelj in reči, ki ga obdajajo, so mu živa knjiga, iz katere si nevedoč nabira mnogo mnogo koristnih znanosti in drugih lepih dušnih lastnosti za življenje. Sedanja šola tedaj le pospešuje naravna pot pri otrokovem dušnem razvijanju, in v otroku vstvarja nagon in željo po daljnem izobraževanju.

Pa tudi ni res, da bi bilo sedanje učilo novo. Zgodovina starih časov nam kaže, kako so bistrí učitelji z vsake male stvarice brali naj lepšega sadu za svoje učence. Koliko krasnih misel je Sokrat zbujal pri svojih učencih v prosti čevljarnici ali v šumeci orožnici! — in sam nebeski Učitelj, ki je božjo previdnost kazal pri »lilijah na polji«, posluževal se je tega učila. Menimo, da se z učenjem v sedanji šoli skladajo vsi prav misleči starši, in da zavoljo tega svoje male zaupljivi izročajo sedanji šoli.

Ravnatelj.

Metelko

v

slovenskem slovstvu.

B.

12. Podoben tihemu potoku, ki rosi lepe senožeti in ravne polja, je l. 1817 delovati jel Metelko, prvi očitni učenik slovenskega jezika. Razlagal ga je od leta do leta po slovnici Kopitarjevi, dokler ponudi l. 1825 učencem svojo lastno v novem čerkopisu.

Redki, pač redki so bili še tedaj, ki so marali za slovenščino ter obdelovati domače književno polje. Da je Metelko marsiktereга izmed svojih učencev k temu vzbudil, ni dvomiti. Brati so med njegovimi prvimi poslušalci razun bogoslovcev ali duhovnikov Jož. Orel, And. Smole, Mat. Čop, Mih. Kastelic itd.; poslušala sta ga neki tudi Fr. Prešern in J. Vesel Koseski. Vidoma pa se je kazati jel v sploh slovenskega nauka pri bogoslovcih, kateri najprej učenci p. A. Bohinc, Fr. Felician Rant, G. Švab, F. Baraga, M. Verne, A. Kafov, J. Kek, P. E. Podvinski, A. Albrecht, J. Cigler, M. Ravnika, J. Holzapfel itd. itd., so postali v kratkem učeniki in pisatelji

slovenski. Zaporedoma so zlasti od l. 1826 prihajale na dan bukve, pisane v dokaj čisti slovenski besedi. „Res je, pravi Čop (Šaf. Südslaw. Lit. I. 38. 39), da skor vse bukve, kar jih je zadnjih 15 let na Kranjskem prišlo na svetlo, v besednem oziru presežejo naj boljše iz prejšnje dobe. Presiljave, ako so se res kje prigodile, bode čas nam najboljše omečil“.

Pervi, ki je pisariti jel o in v Metelčici, bil je še zdaj živeči gospod Janez Zalokar (r. v Šmarjeti pri Klevevžu l. 1792). Spisal je najprej v Bohoričici: 1) *Splohni nauk od kranjskih čerk; posebni glas novih, in navoj po njih prav brati*. V Ljubljani 1825. 12ⁱ. 1/2 pôle. V Metelčici pa: 2) *Nauki in molitve za mladost*. V Ljublj. 1825. 12ⁱ. 178 str. 3) *Kratko premišljevanje Kristusovega terpljenja*. V Ljublj. 1826. 12ⁱ. 72 str. 4) *Kratko podučenje v nar potrebniših kersčanskih resnicah*. V Ljublj. 1826. 12ⁱ. 381 str. 5) *Dvanajst bukev Tomaža Kempčana*. V Ljublj. 1826. 12ⁱ. 580 str.

„Vse Zalokarjeve bukve so posebno znamenite zavolj čiste in lepe kranjščine, kakor tudi zavolj pravega cerkvenega duha, ki je v njih“. Tako je pisal Metelko sam (pr. Pismenica).

Drugi, ki je pisal nekoliko v Metelčici, bil je tudi še živeči gospod Blaž Potočnik (r. v Naklem l. 1799). Dal je v Metelčici le na svetlo: *Seete pèsmi za vse velike praznike in godove med letam*. Jih je nekaj založil, nekaj založenih perđjal. V Ljubljani, 1827. L. Eger. 12ⁱ. 139 str.

„Te pesmi se posebno priporočajo, ker so v zadevi pesniške mere, seglasja in čistosti jezika v lepem redu in torej v zmožnosti ginjbe sercé in povzdige duha“ (cf. Pismen. Met.).

Da sta Zalokar in Potočnik prej in slej pisala tudi v Bohoričici, je znano. Potočnik se je razun tega pridružil pevcem v „Kranjski Čbelici“, kjer so mnoge krepke pesmice njegove (cf. Šaf. Südslaw. Lit. I. 42).

Poprijemali so se Metelčice pisatelji in pisarili v njej bukvice narodu slovenskemu, naj bi jih prebiral v svoje podučenje in boljšanje. K temu je pa treba, da se naučijo novega čerkopisja že mladi, koj v malih šolah. Toraj spiše Metelko:

b) *Abecednik za slovenske šole v c. k. državah*. V Ljubljani, 1829. Sl. 39 str.

c) *Abecednik nemško-slovenski za šole v c. k. državah*. V Ljubljani, 1830. Sl. 77 str.

Da bi pa ljudski učitelji sami znali prav brati v novem čerkopisu ter učiti jezik slovenski, spiše Metelko malo slovnico:

d) *Slowenische Sprachlehre. Ein Auszug aus dem Lehrgebäude der slowenischen Sprache im Königreiche Illyrien, für Anfänger*,

Lehramts - Praeparanden und Lehrer an den slowenischen Volksschulen. Laibach, 1830. 8°. 108 S.

V predgovoru pripoveduje, da je bilo ukazano, naj šole po deželi imajo se v domačem jeziku, kar je, pravi kaj vgodno jeziku in slovstvu slovenskemu, in da je bil naprošen spisati v ta namen kratko slovnico. Spisal jo je po svoji veliki slovnici ljudskim učiteljem in učiteljskim pripravnikom, in da bi se jim bolje vjemalo, je posnel slovniske izraze po nemški v ljudskih šolah tedaj navadni slovnici. Namenil jo je pa tudi ptujcem, katerim je že sedaj ali bode v prihodnje treba kolikor toliko znati jezik slovenski. Pa je res krepka in lahka slovničica. Kratko pa dobro kaže obrazila, v katerih je slovenščina tako bogata, po njihovih pomenih; na koncu ima tudi nekatere izreke in pogovore.

Da se narod budi in lika, in da se pospešuje res slovstvo njegovo, ni dosti, da se uči le svojega jezika; treba je tudi, da se mu razlagajo drugi potrebni nauki v materni besedi. V ta namen je sestavil Metelko v pocirilici (tako je imenoval sam svoj pravopis):

e) Številstvo za slovenske šole po c. k. državah. V Ljubljani, 1830. 8°. 141 str.

To je prevod iz nemškega: „Anleitung zur Rechenkunst zum Gebrauch der deutschen Schulen in den k. k. Staaten“. Ako se ne motim, je to knjižico zložil ali poslovenil bil že Vodnik; primerno vredil jo je sedaj Metelko. V kazalu se vidi, da uči knjiga v XI. stavah na pr.: kaj je številkati; skladev, odkladev, nakladev, razkladev sprimkanih števil; drobižev, debelitev; kaj so drobovi, permere, spermere, prosta, lična in nelična tristavka v celinah in drobvih, perhitljeji v štirih šetbah, v drobvih, tristavkah itd.

Učitelji, šolski možje, šolski prijatelji!

Šola je lepa in koristna naprava. Srečen je narod, ki ima dobro vredjene šole. Dobre šole, zlasti prav osnovane in z vsem preskerbljene ljudske šole pomorejo veliko veliko k njegovemu blagostanju, k njegovi časni in večni sreči!

Kakošne so pa ljudske šole v naši ozi domovini, v naši preljubi kranjski deželi? So li v takem stanu že, da morejo zdatno pospeševati blagostanje našega ljudstva? Žalibog, da niso! Naša ljudska šola ima še obilo obilo pomanjkljivosti. Vse tū naštetih bi bilo odveč. Sej jih šolski možje tudi pri nas prav pogostoma odkrivajo. Le ene naj omenimo. Šola potrebuje duševne